

МОНГОЛ УЛСЫН МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН 2010 ОНЫ III УЛИРЛЫН ТОЙМ СУДАЛГАА

Ч. Онончимэг, Ц. Батдорж, Ц.Батбаяр, Г. Билгээ

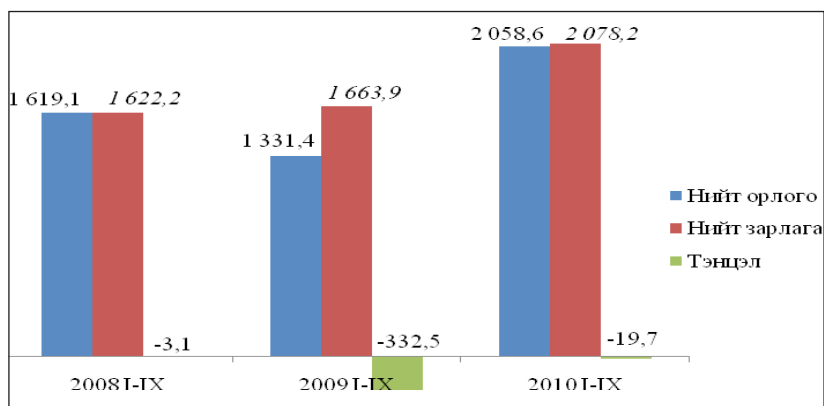
1. УЛСЫН ТӨСВИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Улсын нэгдсэн төсөв

Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн 2010 оны III улирлын гүйцэтгэл төсвийн нийт орлогын бүрдүүлэлт 113.9 хувийн, нийт зарлага 81.2 хувийн гүйцэтгэлтэй, төсвийн нийт алдагдал төлөвлөсөн дүнтэй харьцуулахад 730.9 тэрбум төгрөгөөр бага байна.

Зураг 1.

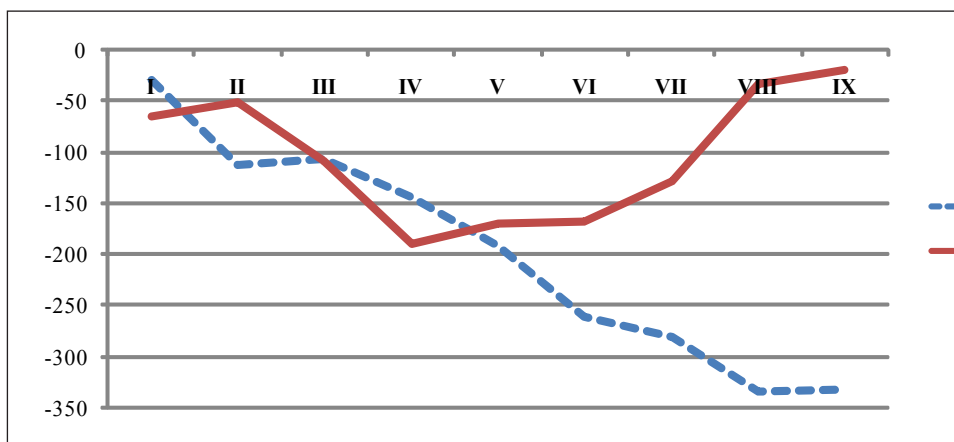
- Улсын нэгдсэн төсвийн орлого, зарлага, тэнцэл 2008 - 2010 оны эхний 9 сараар, тэрбум төг.

2010 оны эхний 9 сарын байдлаар улсын нэгдсэн төсвийн алдагдал 19.7 тэрбум төгрөг гарсан нь өмнөх оны мөн үеийнхтэй харьцуулахад алдагдалын хэмжээ 312.8 тэрбум төгрөг буюу 16.9 дахин буурсан байна.

Урсгал тэнцлийн хувьд 495.2 тэрбум төгрөгийн ашигтай гарсан нь өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 21.0 хувиар өсчээ. 2009 болон 2010 оны эхний 9 сард улсын нэгдсэн төсвийн тэнцэл тус тус алдагдалтай гарч байгаа. Харин энэ оны 5-р сараас хойших алдагдалын хэмжээ тогтмол өсөж байна. Ийнхүү төсвийн тэнцэл эрс сайжирч байгаа нь уул уурхайн орлоготой холбоотой хэмээн Дэлхийн банкны судалгаанд өгүүлсэн байна.

ОН-МН
СУДАЛГААНЫ САН

Зураг 2. Улсын нэгдсэн төсвийн тэнцэл, 2009, 2010 оны эхний 9 сар, тэрбум төг.

Нэгдсэн төсвийн орлого

2010 оны III улирлын байдлаар улсын нэгдсэн төсвийн нийт орлого ба тусламжийн гүйцэтгэл 2 058.6 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеийнхээс 727.2 тэрбум төгрөгөөр буюу 54.6 хувиар өссөн байна. Монгол Улсын нэгдсэн төсвийн орлого татварын орлогоор 87.7 хувь, татварын татварын бус орлогоор 10.4 хувь, тусламжийн орлогоор 1.7 хувь, хөрөнгийн орлогоор 0.2 хувь тус тус бүрдсэн үзүүлэлттэй байна.

АНУ-ын санхүү, эдийн засгийн хямралтай байгаа орнуудад үзүүлж буй тусламжийн хүрээнд манай улсад 14.5 тэрбум төгрөгийн мөнгөн тусламжийг нийгмийн халамжийн санхүүжилтэд зориулан олгосон зэрэг нь нэгдсэн төсвийн орлого төлөвлөгөөнөөс давж биелэхэд нөлөөлсөн байна.

Татварын нийт орлого өмнөх оны мөн үеийнхээс 734.3 тэрбум төгрөг буюу 68.6 хувиар нэмэгдэхэд зарим бүтээгдэхүүний үнийн өсөлтийн албан татварын орлого 179.8 тэрбум төгрөг буюу 3.0 дахин, аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварынх 131.7 тэрбум төгрөг буюу 2.1 дахин, нэмэгдсэн өртгийн албан татварын орлого 153.8 тэрбум төгрөг буюу 65.0 хувиар өссөн нь голлон нөлөөлжээ.

Татварын бус орлого өмнөх оны мөн үеийнхээс 31.1 тэрбум төгрөг буюу 12.7 хувиар буурахад газрын тосны орлого 22.4 тэрбум төгрөг буюу 3.6 дахин, бусад нэр заагдаагүй орлого 18.8 тэрбум төгрөг буюу 2.7 дахин өссөн хэдий ч хувьцааны ногдол ашгийн орлого 80.3 тэрбум төгрөг буюу 88.2 хувиар буурсан нь голлон нөлөөлсөн байна.

Нэгдсэн төсвийн зарлага

Улсын нэгдсэн төсвийн зарлага ба эргэж төлөгдөх цэвэр зээлийн нийт хэмжээ 2010 оны эхний 9 сард 2,557.9 тэрбум төгрөгөөр төлөвлөгдсөнөөс 2078.2 тэрбум төг болж 81.2 хувийн гүйцэтгэлтэй гарлаа. Энэ нь өмнөх оны мөн үеийнхээс 414.3 тэрбум төг буюу 24.9 хувиар нэмэгдсэн байна.

Нийт зарлага ба эргэж төлөгдөх цэвэр зээлийн хэмжээ өссөн нь татаас, шилжүүлэг 169.7 тэрбум төг буюу 30.6 хувь, бараа, үйлчилгээний бусад зардал 61.8 тэрбум төг буюу 23.6 хувиар өссөнөөс шалтгаалсан байна.

Хөрөнгийн зардалд 2010 оны эхний 9 сард 331.8 тэрбум төг зарцуулсан нь өмнөх оны мөн үеийнхтэй харьцуулахад 67.5 тэрбум төг буюу 25.5 хувиар нэмэгджээ. Энэ нь гадаад

эх үүсвэрээс зарцуулсан хөрөнгийн зардал 5.1 тэрбум төг буюу 37.2 хувиар буурсанч дотоодын эх үүсвэрээс зарцуулсан хөрөнгийн зардал 72.6 тэрбум төг буюу 29.0 хувиар өссөнөөс шалтгаалжээ. Төсвийн орлого нэмэгдсэн хэдий боловч зардал дагаад өслөө хүн бүрт энэ оны 2-р улиралд 70000 төгрөг олгосон бөгөөд 8 сараас хүн бүрт сар бүр 10000 төгрөг тарааж эхлээд байгаа бөгөөд 10-р сарын 1-нээс төрийн албан хаагчийн цалин ба тэтгэвэр, тэтгэмжийг 30 хувиар нэмэгдүүлж байгаа нь зардлыг өсгөсөөр байна. Үүний зэрэгцээ, засгийн газраас УИХ-д өргөн барьсан төсвийн зардлыг нэлээдгүй нэмэгдүүлэх 2010 оны нэгдсэн төсөвт оруулсан нэмэлт өөрчлөлтүүдийг 7 сард УИХ баталсан. Мөн зардлын өсөлтийг эдийн засгийн өсөлтөөс хэтрэхгүй байлгахын тулд зээлийн хэмжээнд хязгаар тавьсан байна⁵⁵ (ДНБ-ий 40 хувиас хэтрэхгүй).

2. МӨНГӨНИЙ БОДЛОГО

Инфляци

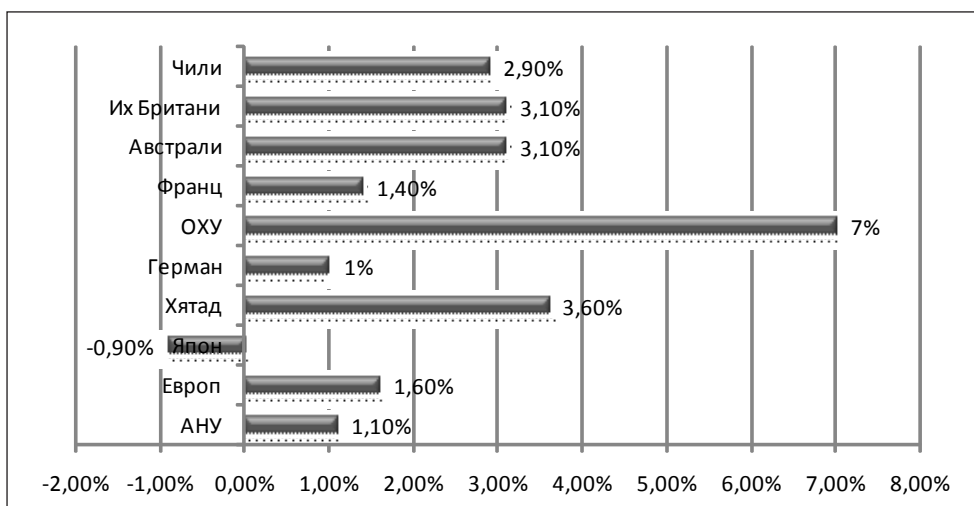
Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2010 онд баримтлах Үндсэн чиглэлд “Хэрэглээний үнийн индексээр илэрхийлэгдэх инфляцийг найман хувиас хэтрүүлэхгүй байлгаж, цаашид тогтворжуулах, эдийн засгийн мөчлөгийн сөрөг нөлөөг бууруулах, эдийн засгийн өсөлтийг сэргээх бодлого баримтлана” гэжээ.

Огноо	Сарын	Оны эхнээс	Жилийн
2010/9 сар	-0.7	8.3	10.6
2010/8 сар	0.7	9.0	11.2
2010/7 сар	-2.8	8.3	9.8
2010/6 сар	-1.5	11.4	11.4
2010/5 сар	3.2	13.1	11.6
2010/4 сар	2.1	9.7	8.3
2010/3 сар	1.9	7.4	8.5
2010/2 сар	3.0	5.4	8.3
2010/1 сар	2.3	2.3	5.

Хэрэглээний үнийн улсын индекс (ХҮҮИ) 2010 оны 9 дүгээр сард өмнөх сарынхтай харьцуулахад 0.7 хувиар буурч, өмнөх оны жилийн эцсийнхээс 8.3 хувь, өмнөх оны мөн үеийнхээс 10.6 хувиар тус тус өссөн байна. Ерөнхий индекс өмнөх сарынхаас буурахад хүнсний бараа, ундаа, усны бүлгийн дүн 2.1 хувиар буурсан нь голлон нөлөөлжээ. Харин 8 дугаар сард хэрэглээний бараа, үйлчилгээний үнэ өмнөх сарынхаас /7 сар/ 0.7 хувь өмнөх оны мөн үеийнхээс 11.2 хувиар өсчээ. Дэлхийн хөгжингүй орнуудын инфляцийн түвшинг авч үзвэл АНУ 1.10%, Европ 1.60%, Хятад 3.60%, ОХУ 7.00% зэрэг байна.

Дэлхийн улс орнуудын инфляцийн түвшинг динамикаар харуулбал:

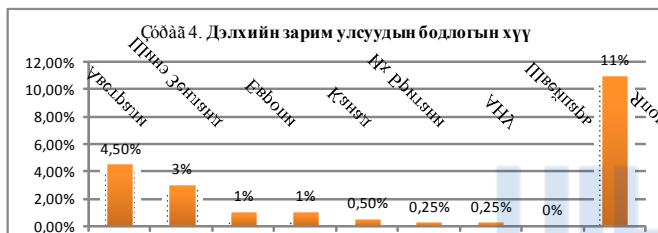
⁵⁵ Mongolia Quarterly Economic Update, World Bank, Oct 2010.

Зураг 3. Дэлхийн зарим улс орнуудын инфляцийн түвшин

Бодлогын хүү

2010 оны өвлийн зуд, мөн оны 4 дүгээр сараас иргэн бүрт Хүний хөгжил сангаас бэлэн мөнгө олгож эхэлсэнтэй холбоотойгоор нийлүүлэлтийн болон эрэлтийн гаралтай инфляци өдөөгдөж суурь инфляцид нөлөөлж эхэлснээр Монголбанк 5 дугаар сард бодлогын хүүг 1 нэгж хувиар нэмэгдүүлэн 11 хувьд хүргээд байна. Дэлхийн зарим улс орнуудын бодлогын хүүг авч үзвэл, Австрали улс 2010 оны 5 дугаар сарын 04-ны өдөр 4.25% байсан бодлогын хүүгээр 4.50% болгосон байна. Харин АНУ-ын хувьд 2008 оны 12 сараас хойш бодлогын хүүдээ өөрчлөлт оруулаагүй 0.25% /өмнө нь 1% байсан/ хэвээр байна.

Дэлхийн зарим улс орны төв банкны бодлогын хүүг динамикаар харвал:

Мөнгөний нийлүүлэлт

Мөнгөний нийлүүлэлт 2010 оны 08 дугаар сарын байдлаар өмнөх оны мөн үеийнхээс 42.6% буюу 1093.4 тэрбум төгрөг, өмнөх сарынхаас 3.2% буюу 114.3 тэрбум төгрөгөөр өсч 3657.4 тэрбум төгрөгт хүрсэн байна. Мөнгөний нийлүүлэлтийн жилийн өсөлтийн хурд өнгөрсөн оны мөн үеийнхээс 43.1 нэгж хувь, өмнөх сарынхаас 1.5 нэгж хувиар өсчээ. Хадгаламж зээлийн хоршоо дахь хадгаламж нь банкуудын хадгаламжийн 1.4 хувийг эзэлж байв. Харин гүйлгээнд гаргасан бэлэн мөнгө өмнө оны мөн үеэс 21.7 хувь буюу 83.4 тэрбум төгрөг, өмнөх сарынхаас 3.4 хувь буюу 15.2 тэрбум төгрөгөөр өсч 467.5 тэрбум төгрөгт хүрчээ.

Бараг мөнгө нь 2010 оны 08 дугаар сарын байдлаар өмнөх оны мөн үеийнхээс 36.8% буюу 758.5 тэрбум төгрөг, өмнөх сараас 0.3 хувь буюу 8.9 тэрбум төгрөгөөр өсч 2725.4 тэрбум төгрөгт хүрэв. Нийт хадгаламж өнгөрсөн оны мөн үеэс 34.6 хувь буюу 556.3 тэрбум төгрөг,

өмнөх сараас 0.5 хувь буюу 10.5 тэрбум төгрөгөөр өсч 2164.6 тэрбум төгрөгт хүрсэн.

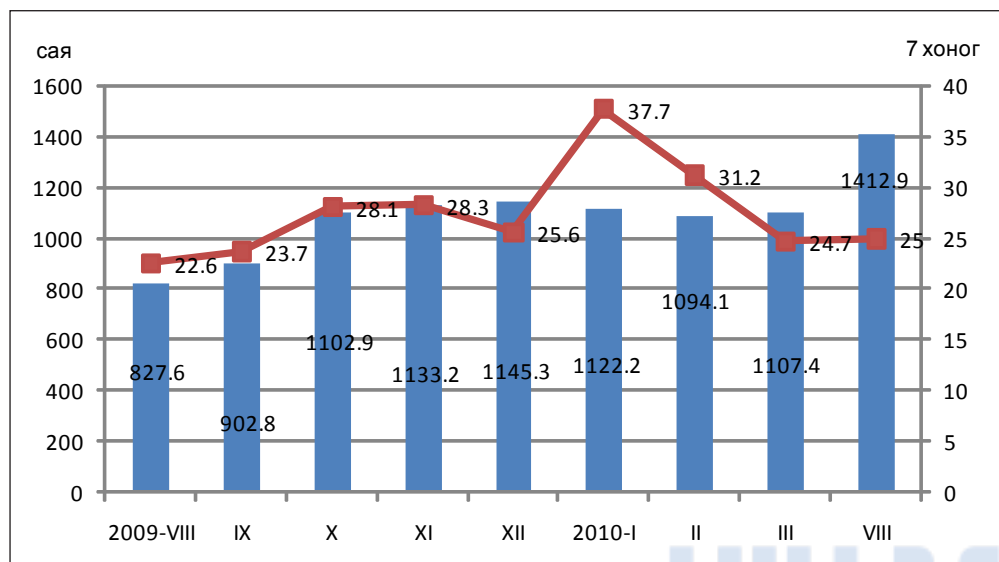
Найман сарын байдлаар иргэдийн хадгаламж 1.2 хувь буюу 17.0 тэрбум, аж ахуй нэгж, байгууллагын хадгаламж 8.8 хувь буюу 8.8 тэрбум төгрөгөөр тус тус өссөн байна. Гадаад валютын хадгаламж 2.4 хувь буюу 15.3 тэрбум төгрөгөөр буурчээ. Нийт хадгаламжийн 71.8 хувь нь төгрөгийнх, 28.2 хувь нь валютын хадгаламж байна.

Бага мөнгө өмнөх оны мөн үеэс 56.1 хувь буюу 334.9 тэрбум төгрөг, өмнөх сараас 12.7 хувь буюу 105.4 тэрбум төгрөгөөр өсч 932 тэрбум төгрөгт хүрсэн байна. Төгрөгийн харилцах өмнөх оны мөн үеэс 94.6 хувь буюу 280.8 тэрбум төгрөг, өмнөх сараас 19.8 хувь буюу 95.3 тэрбум төгрөгөөр буурч 577.5 тэрбум төгрөг болжээ.

Гадаад валютын цэвэр албан нөөц

Гадаад валютын цэвэр албан нөөц өмнөх оны мөн үеэс 70.7 хувь буюу 585.3 сая ам.доллар, өмнөх сараас 10.4 хувь буюу 133.6 сая ам.доллараар өсч 1412.9 сая ам.долларт хүрчээ. Энэ нь импортын 25 долоо хоног буюу 6.2 сарын төлбөртэй тэнцэхүйц байна

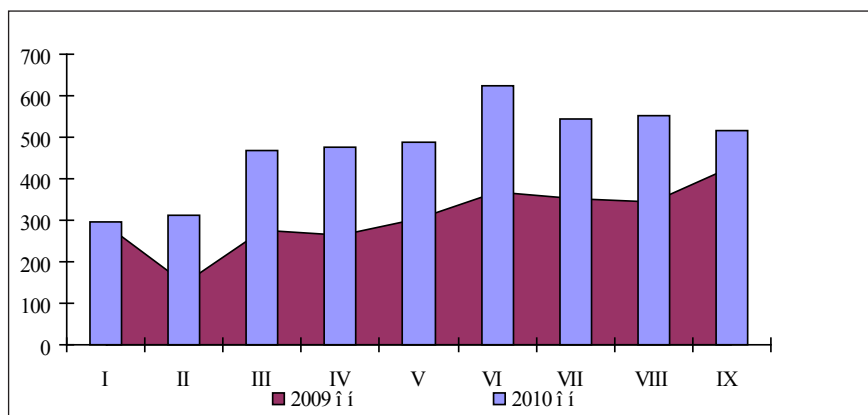
Зураг 6. Монгол улсын гадаад валютын цэвэр албан нөөц

3. ГАДААД ХУДАЛДАА

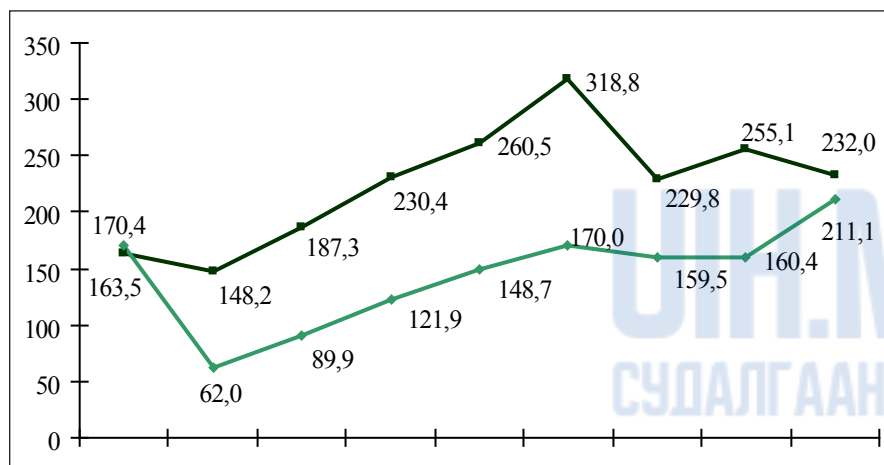
Нийт бараа эргэлт

Манай улсын гадаад худалдааны нийт бараа эргэлтийг улсаар нь авч үзвэл 2010 оны эхний 9 сарын байдлаар дэлхийн 122 оронтой худалдаа хийснээс 55.9 хувь нь БНХАУ-д, 19.3 хувь нь ОХУ-д үлдсэн 24.8 хувь нь бусад улсуудад ногдож байна. Харин нийт бараа эргэлт 2010 оны эхний 9 сарын байдлаар 4273.9 сая ам.доллар болж энэ нь өмнөх оны мөн үеэс 1495.8 сая ам.долл буюу 53.8 хувиар өссөн бол 2010 оны IX сард 515.1 сая ам.доллар болж, VIII сарынхаас 36.0 сая ам.долл буюу 6.5 хувиар буурч өмнөх оны мөн үеийнхээс 88.9 сая ам.долл буюу 20.8 хувиар өссөн байна.

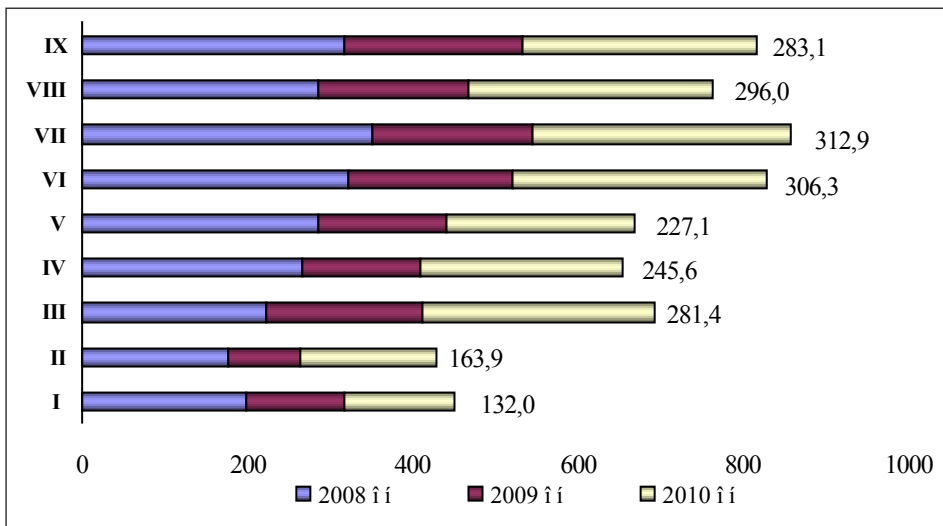
Зураг 1. Гадаад худалдааны нийт бараа эргэлт, 2009 - 2010 оны I - IX сар, сая ам.долл

Экспорт

Манай улс 2010 оны эхний 9 сарын байдлаар 61 оронд экспорт хийснээс 84.7 хувийг БНХАУ-тай, 5.3 хувийг Канад улстай, 5.4 хувийг Их Британи болон ОХУ-тай үлдсэн 4.6 хувийг БНСУ, Итали зэрэг бусад улс оронтой хийжээ. 2010 оны эхний 9 сарын байдлаар нийт экспортын хэмжээ 2025.6 сая ам.долл болж өмнөх оны мөн үеийнхээс 731.8 сая ам.долл буюу 56.6 хувиар өсч харин 2010 оны IX сард экспортын хэмжээ 232.0 сая ам.долл болж VIII сарынхаас 23.1 сая ам.доллараар буурсан байна. Энэхүү бууралтанд үнэт ба хагас үнэт чулуу, металл, гоёлын зүйлсийнх 109.1 сая ам.долл, ургамлын гаралтай бүтээгдэхүүнийх 3.5 сая ам.долл, хими, химийн үйлдвэрийн бүтээгдэхүүнийх 0.2 сая ам.доллараар тус тус буурсан нь нөлөөлжээ.

Зураг 7. Гадаад худалдааны экспортын хэмжээ, 2009 - 2010 оны I - IX сар, сая ам.долл

Нийт экспортын 78.4 хувийг эрдэс бүтээгдэхүүн, 7.2 хувийг үнэт ба хагас үнэт чулуу, металл, гоёлын зүйлс, 8.4 хувийг нэхмэл болон нэхмэл бүтээгдэхүүн, 6.0 хувийг бусад бараа бүтээгдэхүүн эзлэж байна. Манай улс 2010 оны эхний 9 сард нийт 117 оронтой худалдаа хийж импортын худалдааны 34.3 хувийг ОХУ, 30.0 хувийг БНХАУ, 5.8 хувийг БНСУ, 11.0 хувийг АНУ болон Япон улс, 2.6 хувийг ХБНГУ, 6.3 хувийг Франц, Сингапур болон бусад улс оронтой хийсэн байна.

Импорт**Зураг 8.** Гадаад худалдааны импортын хэмжээ, 2008 - 2010 оны I - IX сар, сая ам. долл

2010 оны эхний 9 сарын байдлаар импортын хэмжээ 2248.3 сая ам.доллар болж энэ нь өмнөх оны мөн үеийнхээс 764.0 сая ам.доллар буюу 51.5 хувиар өсчээ. Харин 2010 оны IX сарын хувьд импортын хэмжээ 283.1 сая ам. доллар болж энэ нь VIII сарынхаас 12.9 сая ам.доллараар буурсан байна. Энэ бууралтанд ургамлын гаралтай бүтээгдэхүүний хэмжээ 5.5 сая ам.доллараар буурсан нь голлон нөлөөлсөн байна.

Импортын хэмжээг өмнөх оны мөн үеийнхтэй харьцуулахад суудлын автомашин 49.7 сая ам.долл, автобензиний импортын хэмжээ 5.5 сая ам.доллараар өсч харин гурилын импортын хэмжээ 9.2 сая ам.долл, цагаан будааны импортын хэмжээ 0.1 сая ам.доллараар буурсан байна.

Гадаад худалдааны тэнцэл

Гадаад худалдааны тэнцэл 2010 оны эхний 9 сарын байдлаар 222.6 сая ам.долларын алдагдалтай гарч, өмнөх оны мөн үеийнхээс 32.1 сая ам.долл буюу 16.9 хувиар өссөн дүн гарсан байна. Харин 2009 оны IX сард гадаад худалдааны тэнцэл 4.1 сая ам.доллар байсан бол 2010 оны IX сарын байдлаар 51.0 сая ам.долларын алдагдалтай гарч өмнөх оны мөн үеийнхээс 46.9 сая ам.долл буюу 12.4 дахин өссөн байна.

4. ДОТООДЫН ҮЙЛДВЭРЛЭЛ**Аж үйлдвэр**

Аж үйлдвэрийн салбарын нийт үйлдвэрлэл 2010 оны эхний 9 сард /2005 оны зэрэгцүүлэх үнээр/ 1341.1 тэрбум төг болж, өмнөх оны мөн үеийнхээс 175.2 тэрбум төгрөг буюу өмнөх оны мөн үеийнхээс 175.2 тэрбум төгрөг буюу 15.0 хувиар өссөн байна. Энэхүү өсөлтөнд дараахь дэд салбарын үйлдвэрлэл нэмэгдсэн нь нөлөөлсөн байна.

- Нүүрс олборлолт 88.3 хувь;
- Газрын тос, шатдаг хий олборлолт 41.1 хувь;
- Бусад ашигт малтмал олборлолт 23.0 хувь;
- Төмөрлөг бус эрдэс бодисоор хийсэн эдлэл үйлдвэрлэл 43.5 хувь;

- Резин болон хуванцар бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл 43.5 хувь;
- Хувцас үйлдвэрлэл, үслэг арьс боловсруулалт 34.7 хувь;
- Хүнсний бүтээгдэхүүн, ундаа үйлдвэрлэл 33.4 хувь;
- Төмрийн үйлдвэрлэл 28.3 хувь;

Харин аж үйлдвэрийн нийт бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл 2010 оны IX сард 357.4 тэрбум төгрөг болж өмнөх VIII сарынхаас 4.6 тэрбум төг буюу 1.3 хувиар буурч, өмнөх оны IX сарынхаас 72.3 тэрбум төг буюу 25.3 хувиар өссөн байна.

Хөдөө аж ахуй

Манай улсын эдийн засгийн томоохон салбарын нэг болох хөдөө аж ахуй нь цаг уурын өөрчлөлт болон хүний хүчин зүйлийн хүчтэй нөлөөнд оршдог. 2009 - 2010 оны эхэн үеийн өвлийн зудны улмаас маш олон тооны мал хорогдсон нь хөдөө аж ахуйн салбарт хамгийн муу үзүүлэлттэй байсан.

2010 оны эхэнд нийт 44 сая толгой мал тоологдсон нь малын тоо өмнөх оноос 1.7 хувиар өссөн таатай үзүүлэлттэй байсан хэдий ч 2010 оны эхний 9 сард 116.0 мян.мал өвчнөөр хорогдсон нь өмнөх оны мөн үеийнхээс 29.3 мян буюу 33.7 хувиар нэмэгдсэн байна. Хөдөө аж ахуй салбарын газар тариалангийн хувьд 2010 оны 10 дугаар сарын байдлаар

- 183.3 мян.га-аас 248.7 мян.т үр тариа,
- 11.7 мян.га-аас 127.5 мян.т төмс,

5.9 мян.га-гаас 66.9 мян.т хүнсний ногоо хурааж 987.7 мян.т өвс хадлан, 20.9 мян. т гар тэжээл, 0.3 мян.т дарш бэлтгээд байна.

Дотоодын нийт бүтээгдэхүүн

Монгол Улсын ДНБ /2005 оны зэрэгцүүлэх үнээр/ 2010 оны эхний 3 улиралд нийт 2646.5 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеийнхээс 156.6 тэрбум төгрөг буюу 6.3 хувиар өссөн байна. Энэ өсөлтөнд аж үйлдвэр, барилгын салбарын үйлдвэрлэл болон үйлчилгээний салбар, бүтээгдэхүүний татварын хэмжээ нэмэгдсэн нь голлон нөлөөлсөн байна.

Аж үйлдвэр, барилгын салбарын нэмэгдэл өртөг нь өмнөх оны мөн үеийнхээс 12.3 хувиар, үйлчилгээний салбарынх 9.0 хувь, бүтээгдэхүүний татварын хэмжээ 56.2 хувиар тус тус өссөн бол хөдөө аж ахуйн нэмэгдэл өртөг өмнөх оны мөн үеийнхээс 26.5 хувиар буурсан байна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН